

A DRÁVA-MENTE, MINT HATÁRMENTI, PERIFÉRIKUS TÉR TURIZMUSFEJLESZTÉSÉNEK PROBLÉMÁI

Marton Gergely¹ –Raffay Zoltán² –Prisztóka Gyöngyvér³ –Raffay Ágnes⁴ – Kiss Róbert⁵

¹Marton Gergely, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar, martongergely@gamma.ttk.pte.hu

²Raffay Zoltán, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, raffayz@ktk.pte.hu

³Prisztóka Gyöngyvér, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar, gyongy@gamma.ttk.pte.hu

⁴Raffay Ágnes, Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Kar, raffay@turizmus.uni-pannon.hu

⁵Kiss Róbert, I-Shou University International College International Tourism & Hospitality Department, robertkiss@isu.edu.tw

Absztrakt

A turizmus szerepét a vidékfejlesztésben már régen felismerték hazánkban is, és különösen fontos eszköznek tekintik azokban a társadalmi-gazdasági téren hátrányos helyzetű térségekben, ahol más gazdasági tevékenységekre kevés a lehetőség. A határ menti térségek gyakran hátrányos helyzetűek, ugyanakkor éppen zártságuk miatt őriztek meg olyan természeti és kulturális értékeket, amelyek a turizmus alapját képezhetik. A Dráva-mente az ország egyik legszegényebb, de természeti értékeit tekintve egyedülállóan gazdag térsége. A korábbi jelentős összegű támogatások ellenére azonban a térségben eddig csak a kirándulóforgalmat sikerült fellendíteni, a turisták és vendégéjszakák száma még ma is rendkívül alacsony. A tanulmány elemzi a problémákat és megoldási javaslatokat ad a térség turizmusának fejlesztésére, mely eredményeként egy fenntartható, természet közeli turisztikai desztináció alakulhat ki.

Kulcsszavak: Ormánság, Dráva-mente, ökoturizmus, vidékfejlesztés

Abstract

The role of tourism in rural development has been long recognised also in Hungary, and tourism is seen as an especially important tool in the development of areas backward from socio-economic aspect where other economic activities have weak chances. Border regions are often backward, but, just because of their isolation, have preserved natural and cultural values that can be the foundation of their tourism development. The Dráva Region is one of the poorest areas in Hungary, but it is a region outstandingly rich in natural values. Despite the significant amounts of previous supports, it is only excursionists that have discovered the area so far; the number of tourists and guest nights is still extremely slow. The paper analyses the problems and provides recommendations for the development of the region's tourism in a way that the results can be partly or completely utilised for the other similar domestic areas.

Keywords: Ormánság, Dráva Region, ecotourism, rural development

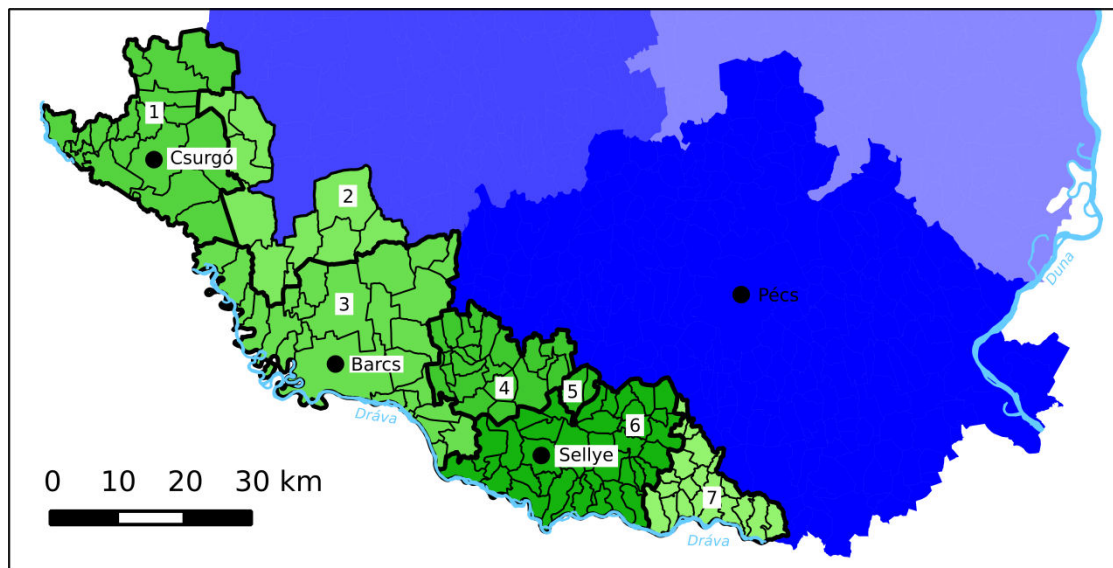
Bevezetés

A Dráva-mente Magyarország egyik kiemelkedő természeti értékekkel rendelkező határmenti térsége, mely a magyar-horvát határfolyóhoz, a Drávához köthető hazai területeket foglalja magába (CSAPÓ ET AL. 2013).

A térség lehatárolása már önmagában is problematikus, egyrészt mert nincs kialakult konszenzus a terület pontos meghatározásáról, másrészt pedig minden egyes esetben, amikor valamilyen szempontból (projekt alapú, természeti, táji, társadalmi aspektus) kerül elemzésre, a lehatárolás mindig az adott folyamat szempontjából kerül meghatározásra. Jelen tanulmány szempontjából a Dráva-mente területébe azon települések lettek besorolva a helyi szakértők véleménye alapján, melyek biztosan kötődnek a folyóhoz (*I. ábra*), illetve ki lettek egészítve azon átmeneti településekkel, melyek szorosan kötődnek a magterülethez vagy szoros kapcsolatban állnak vele (MARTON 2014).

A felvázolt álláspont alapján a térség a jelenlegi közigazgatási besorolás szerint 7 járást – 3-at egészében, 4-et részben – és 136 települést fed le.

1. ábra: A Dráva-mente lehatárolása

Jelmagyarázat: 1 – Csurgói-, 2 – Nagyatádi-, 3 – Barcsi-, 4 – Szigetvári-, 5 – Szentlőrinci-, 6 – Sellyei-, 7 – Siklói Járás

Forrás: saját szerkesztés

A terület vizsgálatának alapját és apropóját az adta, hogy számos példát látunk a nagyobb kiterjedésű természetközeli periférikus, határmenti terek turisztikai hasznosítására és a Dráva-mente ez irányú fejlesztése és hasznosítása a rendszerváltozás óta folyamatosan aktuális kérdés (MARTON 2010). Emiatt gyakorlatilag szinte minden jelentősebb fejlesztés részeként történetek/történnék direkt vagy indirekt turisztikai beruházások a területen, így jogos vizsgálati kérdés, hogy az oly sokszor célként megfogalmazott turizmus általi gazdaságfejlesztés miért nem hozott eddig érdemi eredményt a Dráva-mentén és térségében.

1. Módszertan

A munka komplex módszertanon alapszik, annak érdekében, hogy a lehető legpontosabb képet nyújthassa a Dráva-mentén zajló turisztikai folyamatokról, mivel a szerzők szerint egy összetett és viszonylag nagy kiterjedésű terület esetében több aspektusból szerencsés vizsgálni a témakört.

A szerzők a szekunder források közül egyrészt felhasználták a terület elérhető releváns szakirodalmait, másrészt pedig a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisait. Utóbbival kapcsolatban megjegyzendő egy igen jelentős kutatói problémakör, miszerint 2012-es évben voltak elérhetőek utoljára a teljes települési adatok, ugyanis egy adatszolgáltatási koncepcióváltás következtében az azonosíthatóságuk miatt nem nyilvánosak azon települések turisztikai adatai, melyeken egy, vagy néhány szolgáltató működik. Így ezen adatok hiányosságait primer módszerekkel kellett kiegészítenie a szerzőknek.

A primer felmérések többek között nagyszámú szolgáltatói megkeresésből, több terepbejárásból és interjúkból álltak, melyek révén feltárára és felhasználásra kerültek mindazon információk, melyek a szekunder források révén nem érhetőek el.

2. A turizmus és a vidékfejlesztés kapcsolata

Az elmúlt évtizedekben Európában és Magyarországon is a vidéki területek – az Európa Tanács Vidéki Térségek Európai Chartájának értelmezésében olyan terület, melyen a mezőgazdasági tevékenység és a zöld felület dominál, alacsony és 100 fő/km² alatti a népsűrűség, továbbá alacsony a beépítettség szintje, és ahol a lakosság jelentős hányada a mező-, erdő-, vad- és halgazdaságból él (COUNCIL OF EUROPE 1996) – komoly problémákkal kényszerültek szembenézni. A mezőgazdaságban az intenzív termelési technológiák elterjedésével és a hagyományos, az extenzív vagy háztáji termelési módok visszaszorulásával – melynek a kelet-közép-európai térségben a legfőbb oka a rendszerváltást követően a birtokviszonyok átalakulása – a vidéki területek funkcionálisan kezdtek kiürülni, csökkent a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma és a termelés intenzifikálódásával a biodiverzitás is lecsökkent (ANTAL 1999).

A vidékfejlesztés sok évtizedes múltra tekinthet vissza az Unióban és hazánkban is. A múlt század hatvanas éveiben az akkori Európai Közösség első közös politikája a Közös Mezőgazdasági Politika (Common Agricultural Policy, CAP) volt. Kezdetben ez a közös politika, a nevéhez híven, elsősorban a mezőgazdaság fejlesztésével, a közösség élelmiszerbiztonságának megteremtésével foglalkozott, azonban később fokozatosan kiterjedt a komplex vidékfejlesztésre is, amelynek részét képezi a vidéki turizmus, mint alternatív jövedelemszerzési forrás fejlesztése is.

A turizmus jelentősége a világ gazdaságában ma már megkérdőjelezhetetlen, és már nem egyszerűen csak gazdasági tevékenységként, hanem jelentős szociális-kulturális hatásokkal járó jelenségként fogadják el. A hagyományos tömegturizmus ugyan várhatóan továbbra is az utazások döntő többségének motivációja marad, de a turizmus alternatív fajtái és új helyszínei egyre növekvő népszerűsége tesznek szert. Az alternatív formák között az ökoturizmus, az új, eddig turisták által nem, vagy kevésbé látogatott helyszínek között az érintetlen természeti területek egyre növekvő jelentőséggel bírnak – ez pedig a Dráva-mente számára fejlesztési és egyben kitörési lehetőséget jelenthet (CSAPÓ – MARTON 2010).

A vidéki turizmus, illetve annak konzekvens, hosszú távú fejlesztése révén ma már lehetséges a rurális terek fejlesztése is, amelyre számos „jó példát” találni Európában (Ballyhoura – Írország; Basilicata –

Olaszország; Lungau – Ausztria) és Magyarországon (Őrség, Tisza-tó és térsége) egyaránt, mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy a turizmus ezen területeket ugyan jelentősen segíti, de kizárólag általa nem megoldható a perifériák felzárkóztatása.

Továbbá kiemelkedő jelentőségű, hogy hazánkban a fent említett példákon túl az elmúlt években kidolgozásra és kialakításra került több zöldút, melyek a vidéki turisztikai desztinációk hálózatosodása révén innovatív turizmusfejlesztési eljárásai rurális tereknek (SZABÓ ET AL. 2014).

3. A Dráva-mente természeti és társadalmi-gazdasági jellemzői

A Dráva-mente természetföldrajzi, illetve tájöldrajzi értelemben két egységre bontható: a nyugati része, a Közép-Dráva-völgy a Dunántúli-dombság nagytájhoz, ezen belül a Belső-Somogy középtájhoz, míg a keleti része az Alföld nagy tájegységén belül a Dráva menti síkság három kistájához (Dráva-sík, Fekete-víz síkja, Nyárád-Harkányi-sík) tartozik (MAROSI 1990).

A terület képét maga a Dráva folyó és mellékvizei, illetve a hozzájuk kapcsolódó természetes eredetű és a folyószabályozások által antropogén tevékenységnek köszönhető számos lefűződött folyómeder (morotva) alakította ki. Emellett az egykori fokgazdálkodás emlékei is néhol láthatók még, melyek a természeti folyamatokkal szinte „együtt élő” lakosság ártéri gazdálkodásának emlékei (BOGNÁR – MARTON 2010).

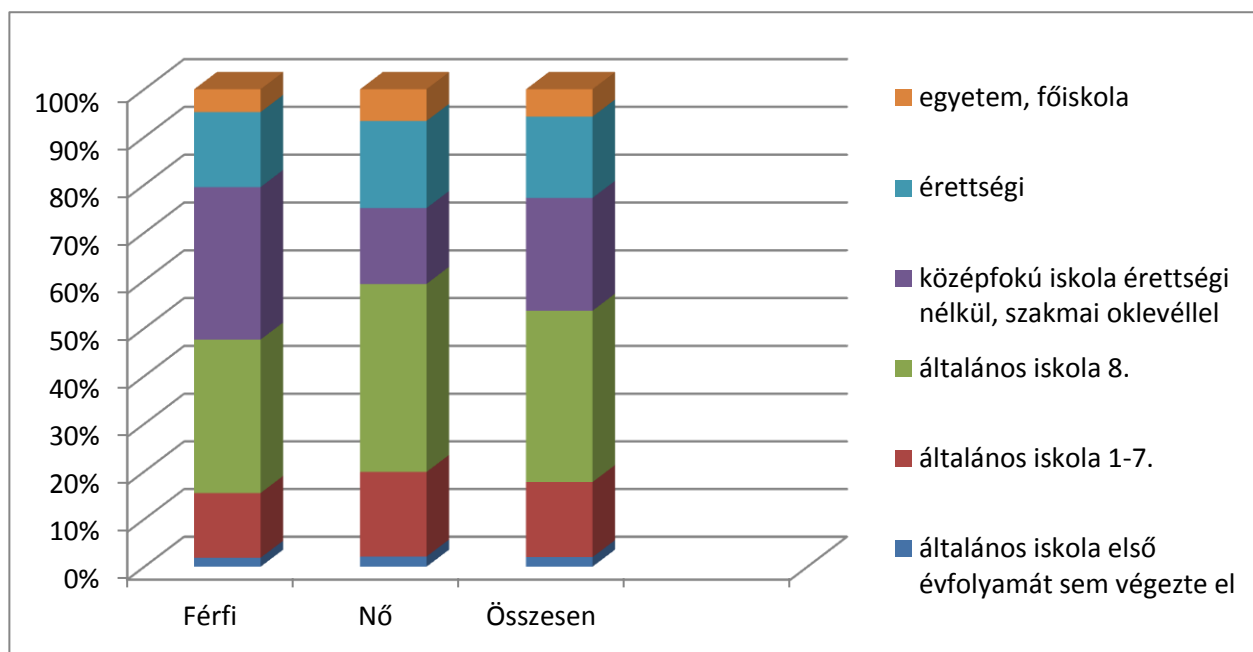
A Dráva-mente hazánk egyik határmenti, periférikus, rurális téregysége, mely magán hordozza mindazon társadalmi problémákat, amelyek a legtöbb hasonló periférikus téregységet jellemzik. Ezen markáns negatív társadalmi folyamatok mindazon felzárkóztató reformfolyamatok ellenére is tendenciává váltak, melyek a rendszerváltást követően éppen a megállításukra kerültek kialakításra (MARTON 2010).

A népességszám – az állandó és lakónépesség egyaránt – kevesebb, mint fél évszázad alatt mintegy 30%-kal csökkent, amely önmagában is megdöbbentő mutató. Természetesen ebben közrejátszik a Magyarország egészét érintő előregedő társadalmi struktúra, azonban a területen és a hozzá hasonló téregységekben ennél jóval jelentősebb problémát jelent az elvándorlás. Erre mutat rá Rudl József 2009-es tanulmánya, mely ugyan a Dráva-mente csupán egy részére, az Ormánságra vonatkozik, de a folyamatok tendenciaként kivetíthetőek az egész térségre (RUDL 2009).

A területről tehát számos ok miatt vándorolnak el az emberek, melyek közül a markánsabbak: a térséget jellemző általános nehéz gazdasági helyzet, az ebből fakadó munkaerőpiaci problémák, a magasabb szintű oktatásban való részvétel igénye, továbbá az ezekből fakadó, a jobb életszínvonal eléréséhez vezető elköltözés (MARTON 2014).

Ki kell emelnünk, hogy a fent vázolt folyamatoknak van egy másik igen jelentős következménye, mely a Dráva-mente mai lakosságának iskolai végzettségében (2. ábra) realizálódik.

2. ábra: A Dráva-mente népességének iskolai végzettsége 2011 (%)

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés

Az utolsó népszámlálás adatai alapján a térség közel 80 ezres lakossága mintegy 50%-ának az iskolázottsága nem haladja meg az általános iskolai alapvégzettséget, ami a 21. században kétségbeejtő – ez azt jelenti, hogy nem rendelkeznek semmilyen szakirányú végzettséggel, így fontosnak tartjuk kihangsúlyozni, hogy a klasszikus értelemben vett gazdaságfejlesztés véleményünk szerint elképzelhetetlen, hiszen ahhoz egyszerűen nincs rendelkezésre álló megfelelő végzettségű és felkészültségű munkaerő. Sőt, tovább nehezíti a helyzetet, hogy a lakosság jelentős részének igen kis esélye van vissza/beilleszkedni a piacgazdasági alapokon működő munkaerőpiacba.

4. A Dráva-mente turizmusának kínálata

A Dráva-mente turisztikai termékkínálata sokrétű és alapvetően a szabadidős turizmushoz kötődik. A turisztikai termékek közös jellemzője, hogy valamilyen természeti érték szolgáltatja alapjukat, ez alól egyedül a kulturális turizmus képez kivételt. Szembeötlő jellemvonás továbbá, hogy a terület egészén azonos termékek mindenhol megtalálhatók, azonban ezek között semmiféle harmonizáció, differenciálódás vagy kooperáció nem figyelhető meg (CSAPÓ – MARTON – AUBERT 2011).

A terület egészségturizmusa a 20. században alakult ki, természetesen az akkori időszak keresleti igényei függvényében ma klasszikusnak tekinthető, egy- vagy néhány medencés strandokat alakítottak ki a központi településeken. A modernizációt az I. Széchenyi Terv fejlesztései jelentették, amikor nem csupán a kiemelkedő potenciállal rendelkező egészségturisztikai központok jutottak forrásokhoz (CSAPÓ – AUBERT – MARTON 2011).

A Dráva folyóhoz közvetlenül és kizárólagosan két turisztikai termék köthető: a vízi sportok és a drávai sétahajózás. Mindkettőről elmondható, hogy fajlagos értelemben populárisak, illetve mindkettő rendkívül szigorú szabályozás alá esik.

A vízi sportok közé kizárólag a nem motorizáltak tartoznak, ez a gyakorlatban a folyóhoz köthető kajakozást és kenuzást jelenti. Az erre vonatkozó, a Duna-Dráva Nemzeti Park által kidolgozott szabályok értelmében a termék volumene a túlzó környezetterhelés elkerülése végett korlátozott, illetve kizárólag szakképzett vezetővel engedélyezett.

A drávai sétahajózás két magáncéghez köthető, akik hajóikkal mutatják be a terület természeti értékeit a vendégeknek. Különböző útvonalakon zajlanak a programok, melyek – azon helyektől eltekintve, melyeket nem tudnak, vagy hatóságilag tilos megközelíteni – az egész hazai folyószakaszt érintik.

A térség másik vezető terméke a vadászturizmus, melynek alapját a Somogyi Nagyvadas Körzet, illetve a Dél-Baranyai Nagyvadas Körzet jelenti, továbbá az, hogy a fokozott védettség okán a Drávamentén nincs túlvadászás, sőt a helyi vadászok és vadásztársaságok problémaként jelölik meg, hogy napjainkra egyes fajok (pl. szarvas, vaddisznó) populációi a terület bizonyos részein az eltartóképességet is meghaladják. Ezen termék mind hazai, mind nemzetközi szinten népszerű, szervezeti kereteit a vadásztársaságok – melyek között a nemzeti parki területeken kívül az egész térség fel van osztva – adják és a koordinációt is ők végzik (ami a termék sajátossága), de egyelőre nem épült ki megfelelően és főleg átláthatóan a termék idegenforgalmi aspektusa.

A terület vizeihez és természetesen magához a Drávához kapcsolódik a horgászturizmus. A folyó maga, illetve mellette számos kisebb-nagyobb tó, holtág és morotva jelenti a termék alapját. A nyugodt természeti környezet és a vizek minősége az alapvető elvárásoknak messzemenően megfelelnek, azonban néhány kivételtől eltekintve (pl. Gyékényes, Barcs, Somogyudvarhely) a termékhez kapcsoló infrastruktúra kiépítése elmaradt. A termék koordinálása és összefogása pedig szintén várat magára – ennek nehézsége, hogy állami és magántavak egyaránt nagy számban találhatóak a területen –, azonban a versenyképességének az alapjai ezek nélkül is megvannak.

A természetjárás/túrázás, mint az ökoturizmus egyik vezető terméke sajnos alig van jelen a Drávamentén. Elmaradtak a gyalogtúra útvonalfejlesztések, az elmúlt tíz év természeti értékeinek idegenforgalmi hasznosító beruházásai ellenére is. A jelenlegi kínálat a Duna-Dráva Nemzeti Park gondozásában lévő természetvédelmi területek tanösvényeire terjed ki, melyek messze nem elégítik ki a keresleti igényeket. A terméket összefoglalóan jól jellemzi egy helyi szakértő állásfoglalása: „Túrázás? Nos, túrázni éppen túráznának az ide érkezők, ha lenne hol!”.

Az ökoturizmushoz kapcsolódóan 2015-ben került átadásra Szaporcán a Duna-Dráva Nemzeti Park Ős-Dráva látogatóközpontja, amely meghatározó vonzerő lehet (különösen azután, hogy 2015-ben az év ökoturisztikai létesítménye lett a látogatóközpont kategóriában), azonban jelenleg inkább kirándulóforgalmat generál, nem pedig turistaforgalmat, mivel nem kapcsolódott hozzá szálláshelyfejlesztés.

A kerékpáros turizmus azon aktív turisztikai termékek közé tartozik, melyek jelentős fejlesztésen mentek keresztül a közelmúltban. A térség megkapta a nemzetközi kerékpáros turizmusba való bekapcsolódás esélyét a „Három folyó kerékpáros túraútvonal” kiépítése révén, mely a Mura, a Dráva és a Duna területeit köti össze. A projekt révén magán az útvonalon túl kiépítésre került számos kiegészítő szolgáltatás, amelyek megalapozhatják a termék jövőjét (www.kerekkparut.com). Megjegyzendő, hogy jelenleg a termék a kialakítást követő promóciós időszakban van, így az érintett keresleti szegmensek csupán egy részétől vannak visszajelzések, tehát a fejlesztések sikeressége még nem ítéhető meg.

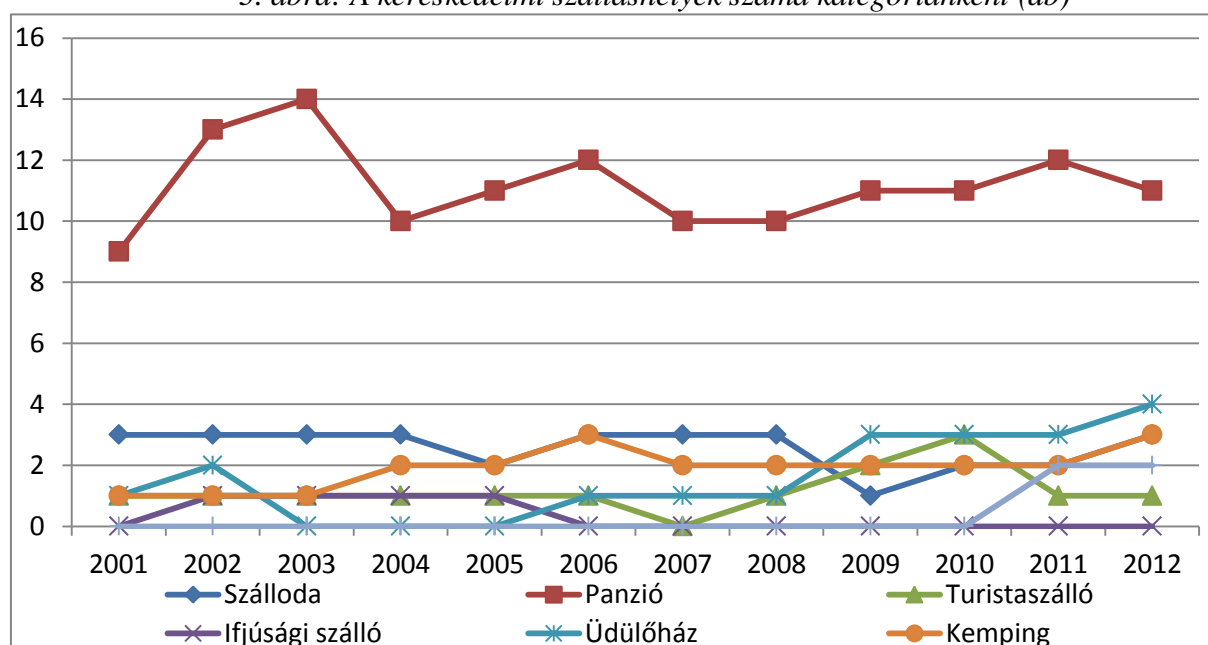
A kulturális turizmus alapjait képező vonzerők minősége és idegenforgalmi hasznosíthatósága erősen korlátozott. Önálló vonzerőt jelentő termékként nem is jelennek meg a piacon, szerepük kimerül abban, hogy a térségbe érkező vagy átutazó vendégek megállnak megtekinteni egy-egy festett fakazettás templomot vagy eltöltenek némi időt az Ormánság múzeumban. A turisztikai felhasználhatóság keretfeltételei részben hiányoznak: például számos olyan műemlék ment veszendőbe vagy került átalakításra, mely ma kulturális vonzerőként funkcionálhatna (pl. Draskovits kastély átalakítása ifjúsági szállóvá Sellyén), így pedig ezen terület vonzerői megmaradtak napjaink kiegészítő egységeként.

A térség fenntartható turizmusfejlesztése a helyi erőforrások jobb feltárásával és használatával valósulhatott volna meg. Ezen a területen sajnos jelentős az elmaradás más prosperáló turisztikai térségekhez képest. Sem a helyi termékek turisztikai hasznosítása terén (GONDA 2014), sem pedig a gasztronómiai kínálat egyediségének a megjelenítése terén nem lehet a vizsgált területen említésre méltó kezdeményezést megemlíteni. A térség nem csak fizikai, hanem mentális értelemben is messze esik a régió fejlődő turisztikai magterületeitől. A régió számára fontos turisztikai termékek megújítását és fejlesztését felvállaló turisztikai klaszterek munkájába sem kapcsolódott be senki a vizsgált területről (GONDA 2013, GONDA – CSAPÓ 2013).

További problémaként állapíthatjuk meg, hogy a Dráva-mente szálláshelyei jelentős fejlesztéseken nem mentek keresztül, így sem mennyiségi, sem pedig minőségi mutatóik nem felelnek meg a modern turizmus által támasztott elvárásoknak.

Az elmúlt bő évtized a térség turizmusfejlesztésének mindenkor csúcsaként definiálható, gyakorlatilag minden jelentős fejlesztési programból részesült a terület idegenforgalma, ennek ellenére azonban a szálláshelyek mutatóiban (3. ábra) gyakorlatilag semmilyen fejlődés nem figyelhető meg.

3. ábra: A kereskedelmi szálláshelyek száma kategóriánként (db)

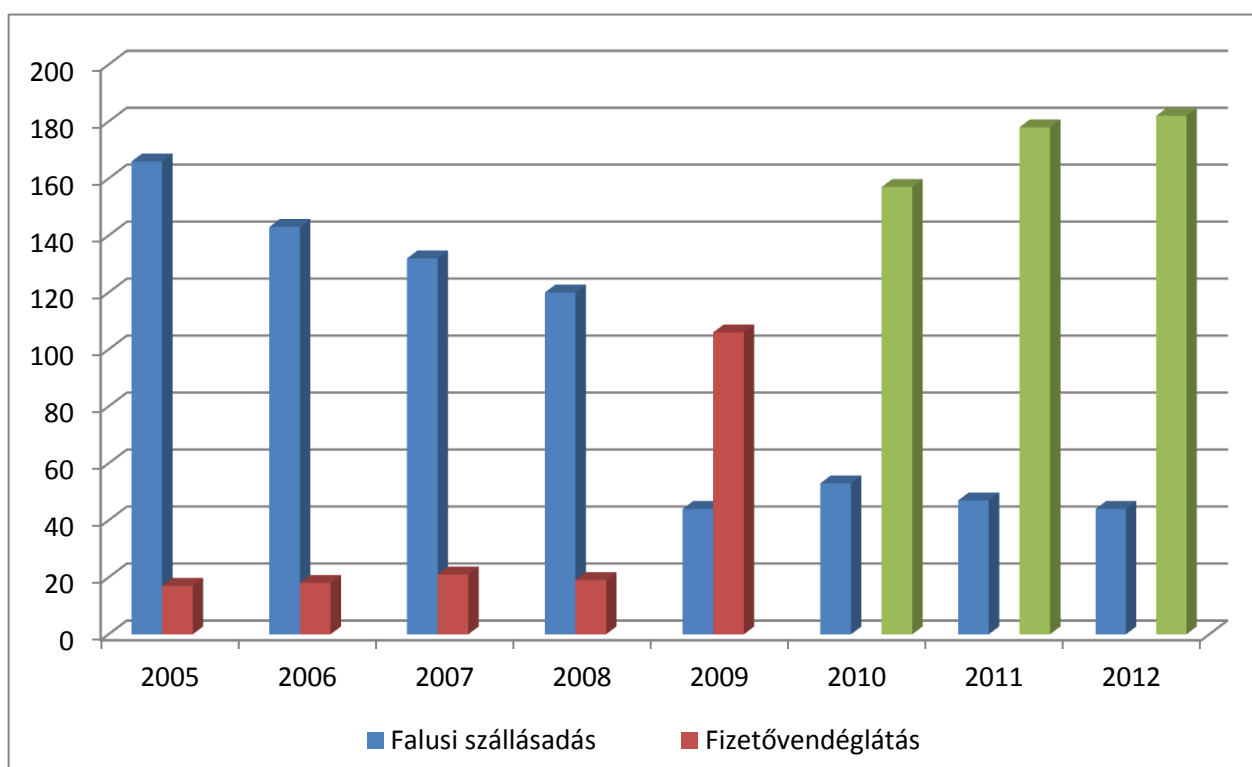

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés

A 2012. évi statisztikai adatok alapján (mely év tehát utoljára tartalmazta települési szinten, részletesen a szolgáltatókat) a kereskedelmi szálláshelyek száma mindösszesen 24, ami levétítve a terület 136 településére hihetetlenül alacsony adat és ez napjainkra sem változott szignifikánsan. Továbbá megjegyezhető, hogy ezen szolgáltató egységek közül csupán 3 szálloda, így látható, hogy a minőség tekintetében is jelentős elmaradás mutatkozik.

A magán szálláshelyek esetében kissé jobb a helyzet, de e téren is jelentős fejlesztések szükségeltetnek. A szolgáltatók száma esetében két tendencia figyelhető meg, melyek alapját a 2009-ben bevezetett új szabályozási rendszer jelentette (4. ábra).

4. ábra: A magán szálláshelyek száma (db)

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés

Az új kategorizálás és előírások alapján igen jelentősen visszaesett a falusi szállásadók száma, mely egyenes következménye volt a kedvezményeik és a részleges adómentességük megszüntetésének. Azonban pozitívként könyvelhetjük el azon másik folyamatot, ami esetén a fizetővendéglátást felváltó egyéb szállásadók száma megnövekedett. A két tendencia metszéspontja pedig a korábbi falusi vendéglátók átminősítése az újonnan bevezetett „egyéb szállásadás” kategóriába, ezzel igazodva a változásokhoz. Abszolút mutatók tekintetében 2006-ban 166 falura jutott 17 fizetővendéglátó, míg 2012-ben 44-re jut 182, napjainkban pedig a becslések alapján nagyságrendileg 180, tehát összességében mennyiségben mutatkozott előrelépés, minőségi tekintetben pedig megállapítható, hogy szignifikáns változás nem történt, melyet a

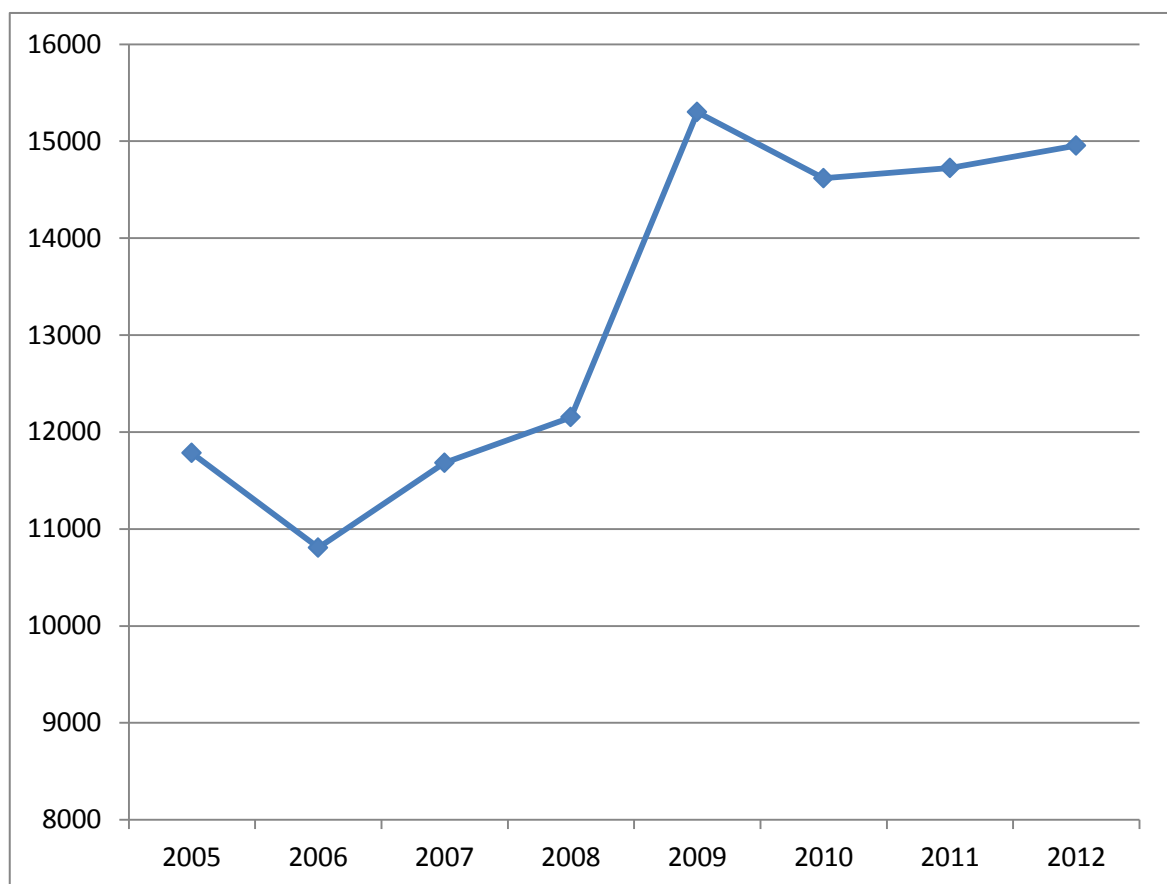
szerzők saját terepbejárásai is alátámasztanak.

Mindezekből adódóan mielőbb szükséges volna a térség központi, illetve a turizmus szempontjából kiemelt településein pótolni ezen hiányosságokat, hiszen a megfelelő szálláshelyek hiánya ellehetetleníti a turistaforgalom realizálódását.

5. A Dráva-mente turizmusának kereslete

A Dráva-mente turistaforgalma, illetve általános jellemzői egyenesen következnek a szálláshelyek, illetve a turisztikai termékek aktuális helyzetéből is. A turisták abszolút száma és annak évekre levetített változása (5. ábra) alapján elmondható, hogy a fejlesztések hatására a térség az abszolút mutatók terén valamelyest előre lépett és az elmúlt években ez 15 ezer fős forgalomban realizálódott (a korábban említett adatgyűjtési problémák okán ez esetben sincsenek frissebb adatok, azonban a szerzők terepbejárásai és szolgáltatói megkérdezései alapján szignifikánsan ezen értékek sem változtak).

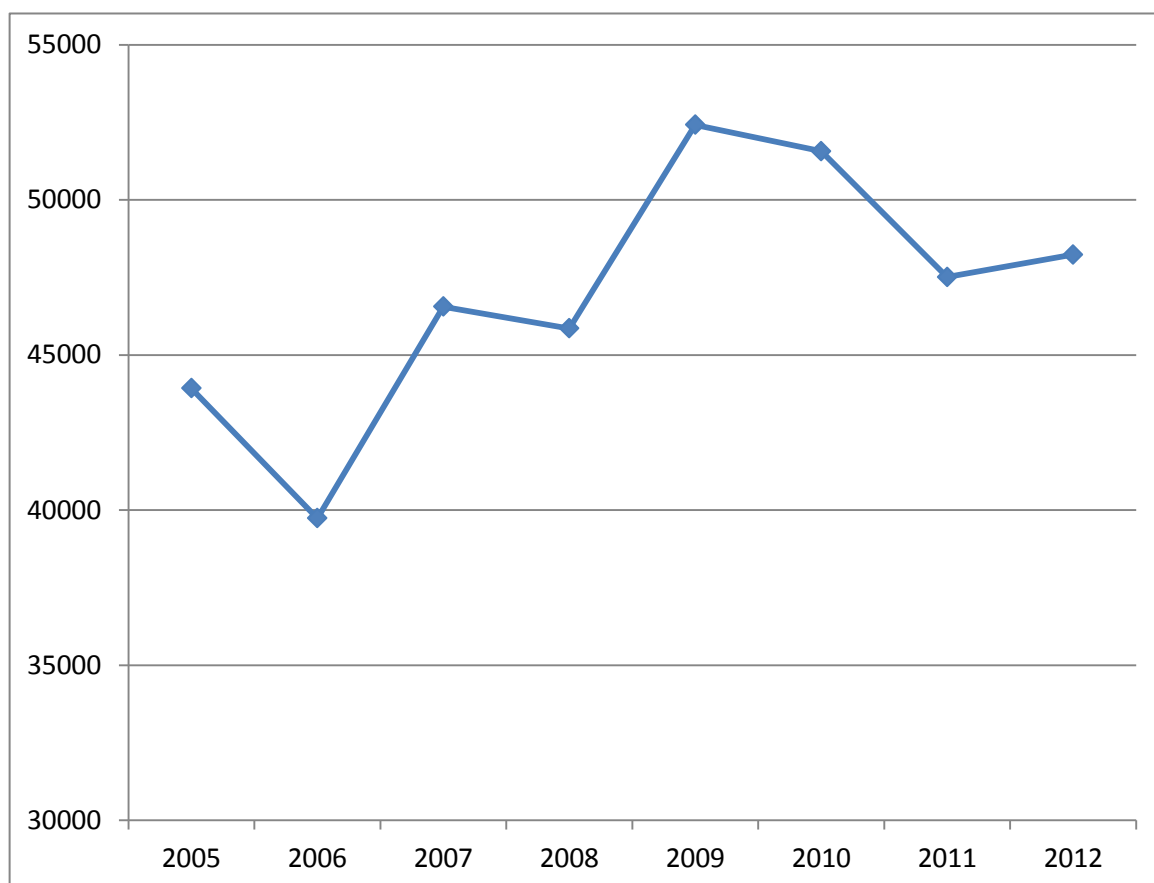
5. ábra: A Dráva-mente turistaforgalmának változása (fő)

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés

A vendégéjszakák száma hasonló emelkedést mutat és nagyságrendileg évi 47 ezer éjszakában stabilizálódik (6. ábra), amely egy teljes hazai folyószakaszt, két megyét és 7 kistérséget érintő terület esetében rendkívül alacsonynak tekinthető.

6. ábra: A Dráva-mente vendégéjszakáinak változása (éj)

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés

A térség kirándulóforgalma jelentősen meghaladja a turistaforgalmat, amit viszont pontos adatokkal nem lehet alátámasztani, mert egyrészt metodikailag sincs általánosan elfogadott módszer egy ekkora területű térség kirándulószáma becslésére, másrészt az érintett szervezetek kis része végez csak hasonló felméréseket.

Emiatt a szerzők saját adatgyűjtése alapján – mely ha nem is teljesen pontos adatbázis, de nagyságrendileg mindenképpen helytálló információ – került bemutatásra a terület kirándulóforgalma:

- A fürdők esetében a létesítményvezetők pontos adatokat nyújtottak, aminek eredménye a helyi lakosok nélkül kerekítve: 147 ezer fő (Barcs 100 ezer fő, Csokonyavisonta 40 ezer fő, Szulok 3 ezer fő és Sellye 4 ezer fő).

- A vízi sportokban résztvevő kajakozók és kenuzók száma a Duna-Dráva Nemzeti Park adatbázisa alapján megközelítőleg évi 1000 fő.
- A sétahajózók számát az érintett két cég a rendelkezésünkre bocsátotta, ami éves szinten 6 ezer főt jelent.
- A vadászok száma éves szinten nagyságrendileg 2 ezer fő, ami több, a területen érintett vadász- és szakirányú szervezet munkatársának egybehangzó becslése alapján lett meghatározva.
- A területre érkező horgászok száma mintegy 4 ezer fő évente, amely adat a helyi egyesületi vezetők és szervezeti tisztviselők adatai és becslései összesítésének az eredménye.
- A természetjárók/túrázók száma az elérhető túraútvonalak korlátozottsága ellenére a nemzeti park munkatársai és a helyi szakértők becslése alapján nagyságrendileg évi 3 ezer főben realizálódik.
- A kerékpárosok száma hasonlóan lett meghatározva, mint a túrázóké, mely alapján hozzávetőleg évi 1000 fő jelölhető meg azok körében, akik a térségben idegenforgalmi céllal kerékpároznak.
- A nemzeti park látogatói száma 4 ezer fő – a hivatalos statisztika alapján –, akik a szervezet rendezvényeire és a bemutatóhelyekre érkeznek.

A kalkulált mutatószámok összesítése alapján (1. táblázat) elmondható, hogy a térségbe érkező kirándulóforgalom több mint tízszerese a terület turistaforgalmának, ami alátámasztja, hogy a térség viszonylag populáris célterület, de arra is rámutat, hogy jelenleg sokkal inkább rekreációs térként funkcionál.

1. táblázat: A Dráva-mente kirándulóforgalma 2015

Turisztikai termék	Kirándulók száma (fő)
Fürdővendégek	147 ezer
Vízi sportot űzők	1 ezer
Sétahajózók	8 ezer
Vadászok	2 ezer
Horgászok	4 ezer
Természetjárók/túrázók	3 ezer
Kerékpárosok	1 ezer
Rendezvényvendégek	4 ezer
Összesen	170 ezer

Forrás: saját kutatási adatok alapján saját szerkesztés

6. Fejlesztések

Katásaink alapján elmondható, hogy a területen a turisztikai termékfejlesztés szempontjából egy ambivalens helyzet alakult ki, mely nehezen látható át, ugyanis a területre a rendszerváltozást követően direkt és indirekt módon milliárdos nagyságrendben érkeztek turizmusfejlesztési források, melyek eredményei nem feltétlenül láthatóak. Ezen fejlesztési projektek átfogó módon és széles skálán kívánták fejleszteni a térség turizmusát.

Az egyik oldalról ezen álláspont védhető, illetve a helyi szolgáltatók jelentős része vallja, hogy a fejlesztési programok (Dráva I., II., III.; Ós-Dráva program) turizmusfejlesztési egységeinek szétaprózása az egyes termékek között megfelelő eljárás. A másik oldalról egy szintén alátámasztható érvrendszer szerint, melyet a helyi szolgáltatók egy másik csoportja képvisel, a beruházásoknak egy vagy néhány központi termék köré kellene csoportosulni, ez által dinamizálva a Dráva-mente turizmusát (I. Széchenyi Terv). Valójában mindkét turizmusfejlesztési eljárás működőképes és széles körben alkalmazott, a problémát nem a módszer jelentette, hanem a teljes kivitelezési folyamat. Egyrésztől váltakoztak az említett koncepciók, másrésztől az egyes projektek nem kerültek összehangolásra, harmadrésztől pedig figyelmen kívül hagyták a korlátozó környezeti elemeket (CSAPÓ – MARTON 2010).

Az első periódusban az I. Széchenyi Terv keretén belül a terület egészségturisztikai központjaiban lévő fürdők fejlesztése révén jelentős előrelépés mutatkozott. Ezt követték a Nemzeti Fejlesztési Terv I. és II. keretén belül végrehajtott Dráva projektek, melyek komplex területi fejlesztés elvén több terméket fogtak össze, azonban egyiket sem minden kínálati elemre kiterjedően. Napjainkban pedig az Ós-Dráva projekt turizmusfejlesztési alpontja az előző területi elvet követi.

A beruházások önmagukban talán helytállóak lettek volna, azonban tíz éven belül három fejlesztési program minden esetben új és új fejlesztési kulcspontokkal és csupán minimális egymásra épüléssel nem tudta meghozni a kívánt áttörést. Véleményünk szerint ehhez nagyfokú harmonizációra lett volna szükség a térségen belüli, illetve kívüli fejlesztési koncepciók projektjei között.

A harmadik probléma azon környezeti elemek figyelmen kívül hagyása volt, mint a társadalmi tényezők, vagy a szálláshelyek strukturális problémái, melyek korlátozó tényezőként kezdtek funkcionálni a fejlesztések eredményeinek esetleges elérésekor.

Elmondható azonban az is, hogy a térségben lezajlott szálláshelyfejlesztések trendjüket tekintve folyamatosnak mondhatók, annak ellenére, hogy jellemzően magánberuházásokról, illetve individuális pályázatokból kerültek finanszírozásra.

Az alapproblémát az jelentette és ma is az jelenti, hogy nincs olyan központi forrásszerzési lehetőség, amely az egész térségben dinamizálná mind mennyiségben, mind minőségben a szálláshelyek fejlesztését, ugyanis az elmúlt bő egy évtized tapasztalatai alapján a térség szolgáltatói önerőből nem képesek elérni azt az összterületi szálláshely-kínálatot, amely megfelelne a keresleti igényeknek. Ez pedig olyan tényező, amely direkt módon korlátozza a terület turizmusát és annak növekedését, illetve az együttműködést a horvát oldallal.

A szálláshelyek mennyiségi tendenciái terén tehát jelentős mennyiségi növekedés az egység számban nem történt, a kapacitás tekintetében beszélhetünk csupán fajlagos növekedésről. Az önerőből történő finanszírozás arra volt elegendő, hogy a térség a szálláshelyek tekintetében a jelenlegi szintet megtartsa. További problémát jelent, hogy napjainkra bizonyos területek üres foltként szálláshely nélkül maradtak, ilyenek például a sellyei és a siklósi járás egyes részei, miközben a terület egészségturisztikai központjai és

vonzáskörzetük nagy számban tömörítik a szolgáltatókat. Az utóbbi folyamat természetes, viszont az előbbit mielőbb orvosolni szükséges, amely kizárólag külső források bevonásával lehetséges.

A minőségi fejlesztések bizonyos szempontokból elkerülték a Dráva-mente szálláshelyeit. A szállodaipar nem épült ki, illetve a nagyszámú panzió egy jelentős része is éppen csak teljesíti a kategória követelményeit. Ezek következménye, hogy a térségbe érkező turisták ha akarnak sem tudnak felsőkategóriás egységben megszállni, így természetes folyamatként jelölhető meg a helyi szolgáltatók panaszként megfogalmazott állítása, mely szerint bizonyos keresleti szegmensek a térségben töltik az idejüket, de azon kívül szállnak meg, például Harkányban, vagy Nagyatádon.

Új esélyt adhat a térség fejlesztésének Horvátország uniós csatlakozása (és még inkább a schengeni övezetbe való majdani belépése). Már a csatlakozást megelőző években volt közös határon átnyúló együttműködési program a két ország részvételével, az IPA Magyarország–Horvátország Program. A turizmus mindhárom felhívásra benyújtott projektek között jelentős részt képviselt:

- az 1. projektfelhívásra 4 ökológiai (a térség az ökoturizmus terén kiváló adottságokkal rendelkezik, indokolt az ökológia állapot, így közvetve az ökoturisztikai potenciál javítását célzó projektek számba vétele is) és 6 turisztikai projekt (2 gasztronómia, 1-1 egészség, zöld turizmus, turizmustervezés, kulturális örökség) érkezett, amelyek forrásigénye az összes támogatási összeg 49,53%-a volt;
- a 2. projektfelhívás sarokszámai: 5 ökológiai és 7 turisztikai projekt (2 ökoturizmus, 2 kulturális örökség, 2 vendéglátás, 1 turizmustervezés) – az összes támogatási összeg 24,18%-a;
- a 3. projektfelhívás esetében ugyanezen számok: 1 ökológiai és 27 turisztikai projekt (10 kerékpáros turizmus, 7 ökoturizmus, 2 turizmustervezés, 2 turizmusmarketing, 2 kulturális örökség, 2 borturizmus, illetve 1-1 gasztronómia, turisztikai infrastruktúra-fejlesztés) – ez az összes támogatási összeg 88,89%-át teszi ki.

Azonban ezen fejlesztések sem érték el a kívánt hatást, így elmondható, hogy sem a hazai, sem a nemzetközi beruházások eredményei nem vezettek eredményre a turizmus fejlesztésében.

7. Összefoglalás, következtetések

Az elmúlt évek, évtizedek fejlesztési projektjeiből (vagy inkább: azok jobbára kudarcként felfogható eredményeiből) leszűrhetők alapvető tanulságok, amelyek más, hasonló helyzetű periférikus térségek (pl. az Észak-Magyarország–Kelet-Szlovákia, Észak-Alföld–Kárpátalja térség) turisztikai fejlesztéseinél is megszívlelendők:

- nem elég a turizmus esetében a fejlesztési szándék és az elhatározás, konzekvens és professzionális megvalósítás is szükségeltetik: megfelelő menedzsment szervezet kialakítása, a kritikus környezeti elemek fejlesztése, és legfőképpen a projektek összehangolása és egymásra építése (hazai szinten és a szomszédos országgal egyaránt);
- konzekvensen kell kivitelezni a projekteket, az esetleges súlypontváltások esetében figyelembe kell venni a korábbiakat és azok eredményeit;

- a helyi közösség bevonása nélkül nehéz sikeresen fejleszteni a turizmust és annak termékeit, az ő közömbös vagy akár ellenséges magatartásuk a legjobban megtervezett projektet is kudarcra ítélheti;
- a fejlesztéseknek azon vonzerőkre kell épülnie, amelyekre tényleg megvannak az adottságok és nem azokra, amelyek divatosak – a Dráva mentén például a kerékpáros és ökoturizmus lehet az első helyen, kiegészítve horgászattal, vadászattal, vízi és klasszikus bakancsos turizmussal.

Mindezek alapján összegezve elmondható, hogy az elmúlt bő két évtized turisztikai fejlesztései nem érték el a keresleti oldalt, azonban nem tekinthetők hiábavalóknak, ugyanis kiváló alapot nyújtanak a további fejlesztéseknek, lévén, hogy a térség szinte minden jelentősebb idegenforgalmi termékét megalapozták. Így célirányzott konzekvens beruházások révén (a horvát oldallal együttműködve) rövidtávon kialakítható egy turisztikai desztináció.

Irodalomjegyzék

- ANTAL, Z. (1999): A magyar mezőgazdaság átalakulása 1990–1997 között. *Földrajzi Értesítő* 48(3–4): pp. 237-251.
- BOGNÁR, A. – MARTON, G. (2010): A Dráva-mente turizmusfejlesztési lehetőségei. In: Görcs, N. L. – Pirisi, G. (szerk.): *Tér – Talentum – Tanítványok II.* – PTE TTK Földrajzi Intézet; PTE TTK Földtudományok Doktori Iskola, Pécs. pp. 277-287.
- CSAPÓ, J. – AUBERT, A. – MARTON, G. (2011): The Role of Health Tourism in the Hungarian Small and Medium Sized Towns. In: Jezek, J. – Kanka, L. (ed.): *Competitiveness and sustainable development of small towns and rural regions in Europe.* University of West Bohemia, Pilsen. pp. 29-39.
- CSAPÓ, J. – MARTON, G. (2010): Potential and Reality: Tourism Development as a Possible Source of Regional Management in the Drava Area, Hungary. *Geographica Timisiensis*, 19(1): pp. 89-98.
- CSAPÓ, J. – MARTON, G. – AUBERT, A. (2011): The aspects of tourism development in the Ormánság (Hungary) with a special attention on the possibilities of internal integration. *The role of tourism in territorial development* 2011(4): pp. 40-49.
- CSAPÓ, J. – MARTON, G. – PINTÉR, Á. – SZABÓ, K. (2013): The “bottomless pit” effect – An analysis of tourism development funding in the Ormánság. *Szociális Szemle*. 6(1-2): pp. 88-96.
- GONDA, T. (2014): A helyi termék turisztikai hasznosítása – a vidékfejlesztés új lehetősége: Potential use of local products in tourism – new ways for rural development. *A Falu* 29(1): pp. 17-23.
- GONDA, T. (2013): A Dél-Dunántúli turisztikai régió meghatározó turisztikai termékeinek az újra pozicionálása a turisztikai klaszterek segítségével. *NFA Füzetek* 3(2): pp. 19-29.
- GONDA, T.- CSAPÓ, J. (2013): New territorial organization of tourism: tourism clusters, case study: the South Transdanubian Cultural Tourism Cluster (Hungary). *Acta Geographica Universitatis Comenianae* 56(2): pp. 125-137.
- MAROSI, S. – SOMOGYI, S. (szerk.) (1990): *Magyarország kistájainak katasztere I.* Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. pp. 140-152.

MARTON, G. (2010): Environment conscious tourism development opportunities along the river Drava. In: Szabó Béla, Tóth Csilla (szerk.): *VI. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia*. – Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza, pp. 407-412.

MARTON, G. (2014): A rendszerszemléletű turizmusfejlesztés koncepciója egy urbánus és egy rurális desztináció példáján. – Doktori értekezés, PTE TTK, Pécs, 243 p.

RUDL, J. (2009): Demográfiai folyamatok az Ormánságban. In: Reményi, P. – Tóth, J. (szerk.): *Az Ormánság helye és lehetőségei*. – Publikon Kiadó, Pécs. pp. 252-279.

SZABÓ, G. – CSAPÓ, J. – SZABÓ, K. (2014): The Baranya Greenway as thematic tourism product and regional brand in cross-border cooperation. *Geographica Timisiensis* 23(2): pp. 27-38.

Egyéb források:

A Központi Statisztikai Hivatal honlapja: <http://www.ksh.hu/> (2016. augusztus 8.)

A Három folyó kerékpáros túraútvonal honlapja: www.kerekparut.com (2016. augusztus 8.)

Council of Europe 1996: European Charter for Rural Areas.